

ÓFRÍÐATÍÐIR

Her prenta vit fyrsta part av greinini »Ófríðatíðir« úr bókini Annika í Dimun og onnur brot úr søgu okkara eftir Poul Niclasen

Sjórænarar og aðrir ófríðar menn hava ikki sjáldan herjað í Føroyum, og eru her farnir ógvuliga harðliga fram. Langt aftur í tíðini havast frásagnir um slíkar sjórænarar-herjar, og vit vita m. a., at bispasetríð í Kirkjubøi í miðeldini hevur verið herjað av slíkum ófríðarmonnum. 16. og 17. öld tykjað, at tað hava verið tað tíðarskeið, tá standurin hevur verið verstur. Tey ár, Magnus Heinason hevði handilin í Føroyum, helt hann sjórænaraskipini burtur frá oyggjunum — soleiðis sum greitt er frá frammanundan — men tá hann var settur frá, fingu sjórænararnir aftur friar ræsur.

Tey fremmandu fiskiskip — Fransar, Onglendingar, Hálendingar og Írar — vóru stundum ikki stórt mætari enn sjórænararnir, soleiðis sum tað í byrjan av 17. öld verður greitt frá í einari klagu til kongs: »De have for en almindelig Sædvane, at når de årligen fare under Island at fiske, de tage af færøske indbyggere, hvo som forekom, ingen forskåned, ikke end præsterne, ligesom andre slaver med sig på rejsen til at hjælpe demmed at fiske. Og når de komme tilbage igen under landet, sætte de demmed på landet, hvor de bekvemst kunde blive af med demmed.«

Føroyingar feldu seg í hesum myrku og dopru tíðum óngantíð tryggja hvørki á sjógv ella landi. Eingin visti, nær ófríðarmennirnir vildu herja á, og tí varð hildið vakt ymsastaðni, haðani gott útsýni var yvir havið. Tá so boðini komu, at fremmand ófríðaskip nærkað vást landinum, var einki annað at gera enn at halda til fjals og haðani rulla grót oman á sjórænararnar, um teir gjordust ov naskir. Føroyingar høvdu einki vápn uttan hvalvák, grindakniv, fjallstavar o. t., og hetta munu ikki nógv móti vælvápnadum sjórænarum o. ø.

Serliga í fyrri helvt av 17. öld tykist siandurin at hava verið út av lagi ringur.* Í 1615 sendir logingð bræv til kongs við frágreiðing um hesi ringu víðurskipti. Í 1613 og 1614 hava sjórænarar herjað í Hvalba og Vestmanna og rænt ikki bert neyt og seyð, men eru eisini farnir avsað við bátunum, soleiðis at íbúgvarnir ikki eru slopnir til útróðrar í langar tíðir og tessvegna hava litið bæði hungur og neyð. Tað verður eisini frásagt í brævinum, at ein hópur av enskum og skotskum skipum liggja og fiska tætt inni undir landi á teim vanligu miðum og grunnum, soleiðis at føroyingar ikki sleppa til teirra góðu fiskipláss. Logingð biður y kong taka sær av hesum og senda nokur av skipum sínum til Føroya fyrri at revsa ófríðarmennin. Eisini verður biðið um at fáa sent byrsur og onnur vápn og samstunds ein mann

til at læra Føroyingar at brúka vápnini.

Christian hin Fjórði kongur læt ikki Føroyingar biða leingi eftir hesi hjálp. Í seinni helvt av mei mánað hetta sama ár fór tann kendi admiralurin Jørgen Daa við krigsskipinum »Ju piter« og »Vægtre« til Føroya. Tann 20. mei komu skipini inn á Hvalba, og ein av yvirmonnum, tann seinni so kendi

*) N. Andersen: Færøerne 1600 —1709.

**) Tann kendi Norðhavsfari, sum í 1619 við skipinum »Enhjörning« og »Lamprenen« royndi at finna ta norðari siglingsleiðina til Kina og Japan. Ferðin misgynnaðist, og Jens Munk kom sjálvur triði heim við »Lamprenen«. Allir hinir doyðu av hunguri og sjúku norðuri í isinum.

Jens Munk**), varð sendur í land, Hann fekk her at vita, at sjórænararnir Mandous og Tockert høvdu verið har inni fyrri 14 døgum síðani, men vóru farnir norður eftir. Úr Hvalba varð við tað sama sent eitt 10-mannafar til Havnar fyrri at frettast nærri um sjórænaraskipini. Aðrent báturin var kominn aftur til Hvalbiar, fekk Jørgen Daa so góðan byr, at hann helt leiðina norður eftir. Undir Dim un hitti hann ein útróðrabát og spurdi, um teir vísu nakað um sjórænaraskipini. Teir søgdu seg einki vita um Mandous og Tockert, men søgdu frá, at tvey onnur ófríðarskip lógu inni á Vestmanna. Tað tykist soleiðis ikki at hava trottist av sjórænarum undir Føroyum um hetta mundið. Tá Jørgen Daa fekk hesi tíðindi, helt hann ferðina beint norður á Vestmanna og herjaði á sjórænaraskipini. Sjórænararnir royndu at halda ímóti, men teir vóru skjótt við undirlutan og máttu yvirgeva seg.

Jørgen Daa læt nú reisa ein gálga í landi, har teir báðir skiparnir og 6 aðrir av yvirmonnum vóru hongdir, meðan 18 fingu gríð. Aðrenn »Jupiter« og »Vægtre« herjaðu á sjórænaraskipini, vóru 10 sjórænarar flýddir í land, og tað eyðaðist teimum seinni at koma til Hetlands við einum báti, teir tóku í einari bygd eysiantil á Strevmoynni, tó at Jørgen Daa sendi 45 musketerar eftir teimum. Bæði sjórænaraskipini vóru tikin og seinni ferd til Kjöpinhavnar.

Gálgin í Vestmanna, har ið ið sjórænararnir vóru hongdir, varð árið eftir brotin sundur av nokrum fremmandum skipsmönnum. Hetta mál kom síðani til víðgerðar á lögtingi. Um hetta mundið báðu bert bondur í Vestmanna, Tummas Jákupsson, Mikkal Jógvansson, Niclái Tórbergsson og Ólaus Jógvansson. Teir greiðdu á lögtingi frá, at tað var manningin

á einum enskum skipi, hvørs skipari var Oliver Sandion, sum hevði brotið gálgan niður. Nakað av trónum varð borið á kirjugarðin, og tað, ið eftir var, tóku ensk og skotsk skip seinni við sær. Samstunds lógu tvey hálendsk skip inni á Vestmanna, men manningin á teimum tók ikki lut í hesum herverki.

Seinni hetta sama ár sendi kongur admiralin Laurids Brems við skipinum »Gabriele« til Føroya. Hetta skip tykist at hava verið í Føroyum ein part av sumrinum. Laurids Brems var ið hvussu er mottur á Løgtinginum, tá tað kom saman á Ólavssøku, og sæst eisini at hava verið hjástaddur á tingfundum í august.

Christian IV helt fram við at senda skip til Føroya og Íslands. Í 1618 vóru Niels Rosentrantz og Henrik Vind sendir avstað við skipinum »Fides« og »Havhesten«. Í 1622 varð Enevold Kruse sendur við »Hector«, Søren Harbo við »Fides« og seinni Henrik Vind við »Ryterene« fyrri at fylgja handilsskipunum til Føroya og Íslands. Í 1627 var Kapt. Prince við 5 krigsskipum í Norðurhøvum fyrri at jagsta sjórænarar og loynihandilsskip.

Av sjórænarunum vóru »turkarnir« teir, fólk bóru mest ótta fyrri, tí teir ikki bert rændu góðs og fæ, men fóru eisini av stað við teim fólki, teir kundu fáa faur í, og seldu tey síðani sum trælir á teim stóru trælarmarknaðinum í Norðurafrika. Tað vóru teir sonevndu Barbaresk-statir: Marokko, Algier, Tunis og Tripolis — ið høvdu sjóræning sum ein av teirra høvuðsvinnuvegum, og hetta gav so nógv av sær, at landbúnaðurin har lá í órøkt. Sum eitt talandi dømi um, hvussu stóran týðning sjóræningin hevði fyrri hesi lond, kann forast fram, at í árinum 1582 vóru 10.000 kristnir fangar — kvinnur og menn — seldir sum trælir í Algier. Tað var longu í miðeldini, at Barbaresk-statirnir vóru farnir at reka henda væl løndandi vinnuveg, og hann helt við í fleiri hundrad ár. Tey væl úgjördu sjórænaraskipini frá Norðurafrika sveimaðu víða um, og gjørdur handli og samferðu miklan skaða, og hini londini, sum ofa lógu í bardaga sín ámillum, kundu ikki semjast um at herja á sjórænaralondini. Tað var enná eina langa tíð vorið so galð, at ymisk lond máttu keypa teirra skipum fría sigl og við at lata eitt árligt endurgjald til ransstatnar antin í pengum ella í kanónum og øðrum vápn-um vápnum; viðhvørt nýtt mói skipum frá teim londum, sum høvdu latið vápnini! — Tað var ikki fyrr enn í 1830, at Frankariki tók sær um reiggj og fekk

steðgað hesum óskili við at senda ein krigsflota móti rænaralondunum, sum máttu lúta og noyddust til at steðga henda óhugnaliga vinnuveg.

Tað kann ver útli til, at turkiskir sjórænarar hava verið í Føroyum fleiri ferðir. Mest kent er tað álup, teri gjørdur á Hvalba í 1629. Á hásumri hetta ár komu 3 turkisk (algiersk) sjórænaraskip inn á Hvalbiar-buktina og hava ligið har í fleiri dagar. Sjórænararnir herjaðu ikki bert í Hvalba, men eisini í øðrum bygðum, og har var rindur standur. Í tí brævi, Løgtingið sendi kongi um hesa herjan, verður m. a. frásagt, at sjórænaraskipini vóru óføra væl útgerð og høvdu eina manning av tilsamans o. u. 500. Sjórænararnir eru farnir ógvuliga harðliga fram, teir hava soleiðis dripið 6 av íbúgvunum og fært meira enn 30 við sær í trælbandi. Tað verður lagt aftrat, at Harrin hevur harðliga revsað hesar illgeringsmenn við at senda eitt røðugt ódnarveður við álandstormi, soleiðis at eitt av skipunum rak á land og fór í sponi.

Eftir einari gamlari frásøgn skal tað hava verið ein bóndasonur við Neyst í Hvalba, sum loðsaði sjórænararnar inn til bygðina. Hann helt seg vera órættaðan við arvaskifti aftaná pápan, og hetta gjørdi hann so fyrri at hevna seg. Hann læt seta eld á Neystagarð, sum beiggi hansara hevði arvað, og var annars vevvisari hjá turkunum. — Um hetta mundið (1627-30) var Poul Rasmussen prestur í Hvalba. Eins og hini helt hann til fjalls, tá sjórænararnir komu í land. Hann hevði saðlað hest sín, tikið sín 7 ára gamla son á hestin og reið inn í dalin og niðan móti fjallinum. Turkar-

nir vóru tætt í hølunum á honum, men nú køvdi hann av í mjørka, so teir mistu prestin burtur. Komin niðan í brattlendið, leyp hr. Poul av hestinum, tveitti kappan av sær, krógvaði sonin millum nakra stórar steinar, og fór sjálvur niðan á eina rók har nænnhendis. Turkarnir fangaðu hestin og funnu kappan, ein av teimum fór í hann og kom tætt framvið, har prestasonurin lá fjaldur. Hesin, sum kendi kappan og trúði, tað var pápin, fór at rópa eftir honum og bað hann taka seg við, og varð soleiðis fangaður av sjórænarunum ið fingu eyga á hann og fóru eftir honum. Hr. Poul vildi ikki lata teir taka seg livandi og leyp út av rókini, men tað bar soleiðis til, at hann kom standandi niður í eina aðra rók, tað so nevndu Gimbrarók. Lopið var 15 favnar, og presturin kom frá tí við livinum, men høvdið var skaðað. Sognin sigur, at hr. Poul í Gimbrarókin hiti fólk, ið vóru flýdd hagar úr Trongisvági. Hiðani søu tey seinni tað eina av sjórænaraskipunum fara á land, soleiðis sum greitt er frá frammanundan. Líkind av sjórænarunum skulu vera ríkin inn á Gjora sand og grivin inn í teim so nevndu »Turkar grovum«. Har eru eisini at síggja nakrir reyðir og grønir granit- og sandsteinar, sum skulu vera frá barlastini. Líkind av prestasoninum rak eisini á land og var grívið í kirjugarðinum. Tá presturin kastaði jordi á sonin, segði hann: »Nú vil eg læa, til eg siggi hann aftur, men grátið vildi eg, um hann var fangaður.« Síðani gekk hr. Poul altíð og smilkaði fyrri seg sjálfan. Árið eftir mátti hann fara frá sum prestur av tí sinnisbreki, hann hevði fingið. Hann flutti seinni til Noregs.

Vit hava altíð á goymslu alt tilfar til

blikksmið
sanitet
hitaverk
ventilatió

Tlf. 1 1071 · Tórshavn

Verður sent
um alt
landið

Tryggingarsambandið
FØROYAR

Føroya Krigstrygging	Tlf. 1090
Føroya Sjóváttrygging	- 1090
Føroya Brunatrygging	- 1098
Føroya Vanlukutrygging	- 1466

Vit tryggja:

Bátar, skip, verur, hús, innbúgv, akføro. a.

Føroyingar elga at tryggja í landsins egnu trygging.